

*ОВДІЄНКО Я.В., студентка групи ПС-61м,
Вінницького інституту Університету «Україна»*

ЕМОЦІЙНО-ОСОБИСТІСНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ З РІЗНИМ СТУПЕНЕМ СХИЛЬНОСТІ ДО ОБМАНУ

Дослідження дитячої брехні в контексті морального та особистісного розвитку дитини - дошкільника є актуальною проблемою вікової психології. Найбільш значущою ця проблема є в ранньому підлітковому віці, коли найбільш інтенсивно починає проявлятися криза перехідного віку. У цьому віці психіка підлітка поєднує у собі особливості як дитинства, так і юності, тому коли прагнення підлітка до самостійності натикається на протидію, криза загострюється. Тоді і виявляються такі вікові особливості як брехливість та злодійкуватість, які відображають і незрілі уявлення дитини про «межі допустимого», і невміння передбачити наслідки своїх вчинків [1].

У вітчизняній психології проблема брехні, як і правди, активно вивчається в зв'язку з більш загальною проблемою морально-етичного розвитку та емоційно-особистісними особливостями дітей [3].

Тому, метою нашої статті є експериментального дослідити емоційно-особистісні особливості дітей з різним ступенем схильності до обману. У дослідженні взяли участь 112 дітей у віці від 5 до 7 років.

Відповідно до поглядів ряду вітчизняних психологів, важливу роль в процесі усвідомлення дитиною себе в системі соціальних відносин, відіграють особливості її рівня домагань і самооцінки [4]. Зважаючи на це, в схему дослідження були включені гра «Дитяче лото», спрямована на визначення рівня домагань (РД) і методика «Драбинка», що виявляє особливості самооцінки (ОС).

Так, для виявлення рівня домагань випробуваних, з кожною дитиною двічі (з інтервалом в один тиждень) проводилася гра «Дитяче лото». Як і в роботах Р.Б.Стеркіної, всі відповіді наших досліджуваних піддавалися якісному аналізу і співвідносилися з чотирма типами рівня домагань: перший (адекватний) тип; другий (неадекватний) тип; третій (неадекватний) тип; четвертий (неадекватний) тип [4].

Відповідно до цього результати дітей з різним ступенем схильності до обману були співвіднесені за чотирма типами рівня домагань (табл.1):

Таблиця 1.

Особливості рівня домагань (РД) дітей, з різною схильністю до брехні (%) (N=63)

Групи дітей РД	Активно обманюючі		Використовують «тонкий» обман		«Правдиві» діти	
	абс. зн.	у %	абс. зн.	у %	абс. зн.	у %
1 - Адекватний	6	42,86	21	67,7	7	38,89
2 - Занижений	1	7,14	0	0	1	5,55
3 - Завищений	7	50	10	32,26	10	55,56
4-Несформований	0	0	0	0	0	0

Згідно таблиці 1 для половини активно обманюючих (42 %) і більшої частини «правдивих» дітей (45%) властивий неадекватно завищений рівень домагань; а в групі №2, навпаки, такий тип поведінки продемонстрували тільки 32,26% досліджуваних. Для таких дітей були характерні, з одного боку, орієнтація на високий результат, що проявлялося в явній переоцінці своїх реальних можливостей, з іншого - боязнь неуспіху, про що свідчили різкі коливання рівня складності обраних завдань.

Таким чином, для більшості сильно обманюючих і «правдивих» дошкільнят властивий завищений рівень домагань, в той час як діти, що використовують «тонкий» обман, частіше більш адекватно оцінюють свої можливості і досягнення. Виходячи з цього, ми вважали за доцільне розглянути особливості самооцінки досліджуваних різних груп. Зупинимося на цьому детальніше.

При аналізі особливостей самооцінки ми виділили 2 основних параметри: рівень сформованості за різними якостями (шкалами) і її загальну позитивну або негативну спрямованість.

На наступному етапі вивчення емоційно - особистісних особливостей дошкільників з різним ступенем схильності до обману за допомогою тесту фрустрації С. Розенцвейга визначалося ставлення дітей до конфліктних ситуацій. У відповідності з теорією чи іншого типу емоцій реагування на стрес. З цією метою за кожною групою С. Розенцвейга всі відповіді випробовуваних оцінювалися за двома параметрами: спрямованості агресії і типу.

У першому випадку нас цікавила загальна тенденція дітей до переваги, тому обчислювалися середні показники по варіантам спрямованості агресії: відкрита агресія (Е), самозвинувачення (І) і беззвинувачене вирішення конфлікту (М) Рис.1:

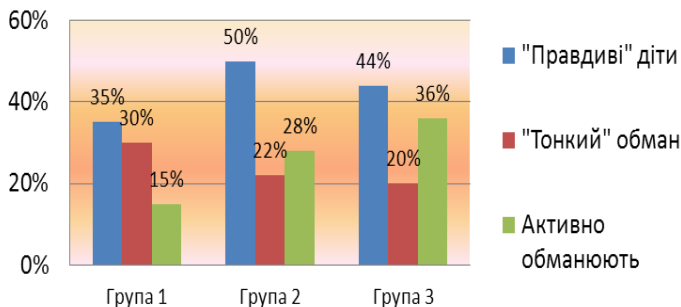

Рис. 1. Особливості емоційного реагування на стрес дітей з різним ступенем схильності до обману

Як видно з Рис. 1., більше число висловлювань старших дошкільнят всіх трьох груп носять ззовні звинувачувальний характер. Найбільш часто такі відповіді давали «правдиві» діти (54,86 %); а у випробовуваних з груп №1 та №2 вони зустрічалися приблизно в половині всіх випадків (49,55% і 43,55% відповідно).

Розглянемо тепер відповіді випробовуваних різних груп з позиції переваги того чи іншого типу висловлювань Рис.2.4:

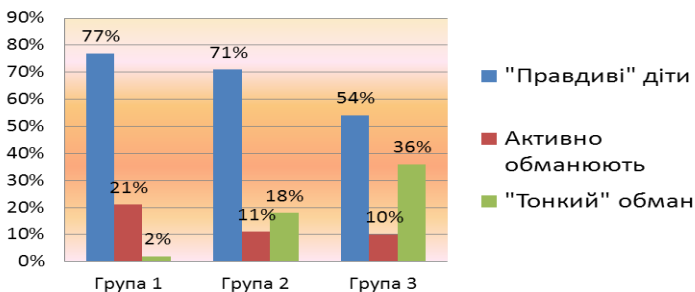

Рис.2. Способи вирішення конфліктів у дітей з різним ступенем схильності до обману

Згідно з Рис. 2. перше місце за перевагою агресивно - звинувачувальної позиції займають «правдиві» діти (77,78%), на другому - знаходяться активно обманюючі однолітки (71,43%), а на третьому - дошкільнята, що використовують «тонкий» обман (54,84%). Самозвинувачення частіше використовують активно обманюючі діти (21,43 %), потім «правдиві» дошкільнята (11,11%) і випробовувані, що використовують «тонкий» обман (9,68%). Сприйняття ситуації як нейтральної зустрічається у 35,48 % дітей групи № 2 , 11,11 % « правдивих » дошкільнят та 7,14 % активно обманюючих дітей. Таким

чином, старші дошкільнята з неоднаковим ступенем схильності до обману по-різному ставляться до фруструючих впливів в ході міжособистісного спілкування. Звернемося тепер до аналізу «дієвого» компонента розв'язку ними конфліктних ситуацій.

Відповідно до концепції З. Розенцвейга можна виділити 3 типи поведінки дітей у стресових умовах: акцентування на події, що відбулися, пошук відповідальних за ситуацію, що склалася і прагнення швидше вирішити виниклу проблему:

Поведінкові особливості дітей з різним ступенем схильності до обману в стресових ситуаціях показані на Рис.2.:

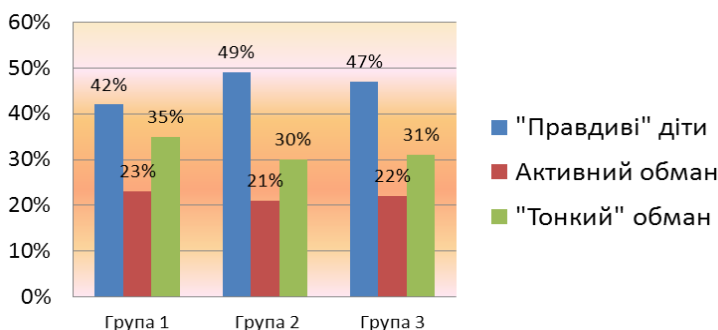

Рис.2. Поведінкові особливості дітей з різним ступенем схильності до обману в стресових ситуаціях

Як видно з Рис.2., для багатьох старших дошкільників (42,41%, 49,66%, 47,57% відповідно) першою і найбільш природною реакцією на конфлікт є акцентування на його підтриманні, коли вони хочуть з'ясувати і зрозуміти, що відбулося, і лише після достатньо повного орієнтування в ситуації роблять спроби активного її перетворення.

Діти, що використовують обман, активно прагнуть різними способами перетворити фрустраційну ситуацію в нейтральну. На відміну від них, дошкільнята з групи №3 рідко пропонують більше одного варіанту вирішення конфлікту, при цьому, продовжуючи підкреслювати негативний момент ситуації, що призводить у більшості випадків до збереження у них стану емоційного дискомфорту.

Друге місце в стресових ситуаціях у старших дошкільнят різних груп (32,44%, 27,49 і 37,04 відповідно) займають самозахисні реакції (Е). При цьому у всіх трьох випадках більша частина (58,7%, 59,2% і 54,6% відповідно) таких відповідей пов'язана з самозвинуваченням (І). Друге місце по частоті займають висловлювання, пов'язані із захистом

себе через звинувачення іншого (Е) - 36,8 % , 36,8 % і 41 % випадків. Найрідше (4,5%, 4% і 4,5% відповідно) діти з різним ступенем схильності до обману використовують відповіді нейтрального змісту (М).

Отже, у ситуації ігрової взаємодії, що передбачає вибір між правдою і брехнею, діти старшого дошкільного віку в різній мірі схильні використовувати обман заради досягнення перемоги. Дошкільнята, що обманюють частіше, ніж їх «правдиві» однолітки сприймають конфліктну ситуацію як нейтральну, що призводить їх до пошуку адекватного виходу з неї і переключенню на інші види діяльності. «Правдиві» діти, навпаки, схильні акцентуватися на фруструючих моментах ситуації, що призводить до появи у них яскравих емоційно-негативних переживань, блокуючих загальну активність дитини.

Список використаних джерел

1. Орлова Е. Н. Почему дети лгут? Где ложь, а где фантазия / Е. Н. Орлова. – СПб. : Питер, 2011. – 192 с.
2. Экман П. Почему дети лгут / П. Экман. – М. : Педагогика-Пресс, 2004. – 272 с.
3. Киселева М. Б. Арт-терапия в работе с детьми: Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми / М. Б. Киселева. – СПб. : Речь, 2006. – 160 с.
4. Николаева Е. И. Как и почему лгут дети? Психология детской лжи / Е. И. Николаева. – СПб. : Питер, 2012. – 176 с.

***ОЛЕНИЧ В.П.**, асистент кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»*

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ У ВНЗ

Постановка проблеми адаптації започаткувала активний і плідний пошук підходів до розуміння її сутності, змісту, особливостей та шляхів ефективного впливу на підготовку спеціалістів у вищих навчальних закладах. Постійні зміни зовнішнього середовища вимагають від людини тих чи інших форм реакцій, що залежно від характеру адаптації можуть бути більш чи менш адекватними. У нашому дослідженні висвітлено соціально-психологічні особливості адаптації першокурсників у ВНЗ [1].

Методологічну основу дослідження складають загально-психологічні положення про сутність і розвиток особистості у процесі